Бары дойдулар пролетарайдара, холбоһуҥ!

САҺА ОЛОХ

Хаһыат 1931 сыл алтыныһы 15 күнүттэн тахсар

ССКП ЧУРАПЧЫТААҔЫ РАЙКОМУН УОННА НАРОДНАЙ ДЕПУТАТТАР ОРОЙУОННААҔЫ СОВЕТТАРЫН ОРГАНА

№ 86 (6377) | 1986 сыл. От ыйын 19 күнэ СУББОТА | Сыната 3 харчы.

СҮӨҺҮ АҺЫЛЫГЫН БЭЛЭМНЭЭҺИНГЭ — БУКА БАРЫ!

ССКП райкомун, райсовет исполкомун, ЫБСЛКС райкомун оройуон бары олохтоохторугар ЫҤЫРЫЫЛАРА

Табаарыстар! Биһиги дойдубут тосту уларытыылаах кэмгэ олорор. ССКП XXVII съэһэ советскай норуот иннигэр улахан уонна уустук соруктары туруорда. Общество олоҕун бары айгалэригэр инники диэки ордук түргэнник барар, саҥа кирбиилэргэ тахсар, саҥа үрдэллэри ылар сорун турар. Олору олохтоо киллэригэ, чуолаан, быйылгы кыстык истиэнэ инники дьыллар дьылҕаларын быһаарыыга оройуоҥҥа айылҕа уустук усулуобуйаларыгар үэскэтэ. Оҕон оройуон олохтоохторугар ССКП райкомун бюрота, народнай депутаттар оройуоннаағы Советтарын исполкома, комсомол райкома сайынгы үлэхаминас туругун биллиҥиннэрэри наадалааҕынан аҕаллар.

Быйыл хаар уулуоҕуттан ааспыт 2,5 ый устата бааһа-суоҕа 12,8 мм сөҥүү түстэ, итэ үгүс сыллаах орто көрдөрүүттэн 5 төгүлүнэн ардыах. Итиниттэҥэ сайын кураан тыаллар, күйаас күннэр үһүн кэмгэ тураннар ходуһалар, баһыкалар кураанаһыныарыгар тиризэртилэр. Ааҕардас от ыйын сүүкэтаағы орто температурата +25 С тэҥнэспитэ итинии туоһулууллар. Итиниин уустук балаһыанньа үэскээбититтэн оройуон 33 тыһ. гектар ходуһатыттан үстэн биирэ эрэ оттовор ыахтааҕын туһунан совхоотарга тэриллибит комиссиялар бигэргэттилэр. Оттуур ходуһалар күннэтэ хатан, кууран, кыараан иһэллэр. Оройуон сыл тахсарыгар суоттаммыт 36000 тонна отун, 10000 тонна силэһиҥ, 10000 тонна эбии аһылыгын дойду үөһүттэн да, урох бастарыттан да ыларга үһулуччу кытааһан дьыл үүнэ. Сайын үчүгэйэ бүтэн эрэр. Маҥан күҥүн күндьыл хайдах туруктанара биллибэт. От ыйын 17 күнүгэҕэр туруһуран оройуон үрдүнэн барыта 1040 тонна оттонуубут, 5107 тонна дулҕаланныбыт, 110 тонна быдахтанныбыт, силэс, сенаж курдук ингэмтиэлээх аһылыктар суохтар.

Билигин Уус-Майа, Өлүөхүмэ оройуоннарыгар. Амма үнүор үрэхтэргэ 26 звено тэриллэн, 340 киһи оттуу бардылар. Онно дааны от үүкүттэ молтех. Онтон оройуон иһигэр, сүрүннээн оскуола олоҕо, 1000-тан тахса совхоз рабочайдара, 3500 эрэ киһи общественность представителлэрэ сүөһү аһылыгын бэлэмнээһиҥҥэ үлэлиллэр. Совхоотар салаалара барыллаан ааҕан көрүүлэриниэ, быйыл оройуон үрдүнэн барыта 11 тыһ. эрэ тонна от соҕотоҕоҥҥолаһар турунтаах. Ити ааспыт сыллааҕы оппут 40 эрэ бырыһыанынан тэҥнэһэр.

Министэрэ баар оттуур сири барытын тугу да хаалтарбакка үрдүк хаачыстыбалаахтык атырдьах ыйын 10 күнүгэр диэри оттоон бүтэрэргэ ыҥырабыт. Чугастааҕы кэмгэ 1978 сыллаахха кураан сайын иэллэн ааспыта. Ити сайын оройуон 16,4 тыһ. тонна оту, гектартан ортотунан 4.7 ц бурдугу, 27,3 ц хортуоппуйу хомуйбута.

Итиниик аһылыкка эбии республика салаатата комбикорму фондатыттан 2 тогүл албаҕа биэрбитин үрдүнэн, 1978—1979 сс. общественнай сүөһү ыстыгар хаһаайыстыаҕар да элбэх ынах сүөһү, сылгы туһата суох конньуһан өлүүлэрэ таһаарыллыбыта. Сүөһү эти, үүтү, төрүөҕү биэрииҥэ биллэрдик намтаабыта. Олор түмүктэриттэн оройуон 10-с пятилетка государственнай былаанарын толорботоҕо.

ССКП райкомун бюрота, райсовет исполкома, ЫБСЛКС райкома күн-дьыл үэскэппит ыарахаттара тыа хаһаайыстыбатын бородуукуйаларын дэлэтиниҥ харгыстыыр кутталламмытыгар оройуон бары олохтоохторун болҕомтолорун туһаайан туран, Эһиэхиҥ от үлэтигэр, эбии аһылыгы бэлэмнээһиҥиттэ совхоозтарга комалаһарго, оҕон общественнай сүөһү сүтүгэ суох кыстыыр усулуобуйатын тэрийэргэ ыҥыраллар. Оройуон киниин тэриллэрэ дулҕаны бэлэмнээһиҥҥэ тиэрдиллибит сорудаҕы кылгас болдьоххо, бүтүүлүүлаахтык толороллоро эрэйиллэр. Маны таһынан оройуон хас биирдии ыыбардаччыта 150-нуу кг, оскуола оҕолоро 50-нуу кг-ыгэҕэс суох былааһы бэлэмнээн прививай дуҥҥа туттарыахтаахтар. Оҕон общественнай сүөһү сүтүгэ суох кыстыыр усулуобуйатын тэрийэргэ активнайдык кыттаргыларга ыҥырабыт.

Быйыл айылҕа ыарахаттарын таба ойдөөннөр, Кытаанах нэһилиэгин общественноһун, оройуон пенсионердарын, үтүөлээх үлэһиттэрин ыҥырыыларын өйөөннөр, үүс сирдэргэ пенсионердар, дьиэ хаһаайкалара, оскуола оҕолоро оттооһун үлэтигэр, эбии аһылыгы бэлэмнээһиҥиттэ активнай кыттыыны ылаллар. Ити үлэни өссө киэҥ далаһыннаахтык ыытан атырдьах, балаҕан ыйдарыгар ханнык эрэ бытыгырабыт күүһү олоруу ылар, эбии аһылыкка анаан хомуһуу, ыларга, дулҕаны, лабыктаны, о. д. а. төһө кыалларынан бэлэминнэр сорук турар.

Бары отчуттар, оройуон коммунистара, комсомолецтара уонна ыччаттара, сулууспалаахтар уонна үөрэнээччилэр, пенсионердар уонна дьиэ хаһаайкалара, уопуспалаахтар уонна студеннар! Общественнай уонна нэтэх сүөһүгэ сэп буолар аһылыкка саппаһын үэскэтиигэ хас биирдии чаабы, күүс, ыйы мунутуур кэмҥэ үэскэппит ыарахаттарын туоратыыга бука бары күүскүт кыайарыгар ыҥырыы!

Эппит, үҥпүт, бурдукпут, хортуоппуйбут, оҕуруоппут аһа дэлэйиэтэ итиэхтэ быһаччы тутуһуохтаах.

Оҕон оройуон бары үлэһиттэрэ итиниэ таба ойдуохтэрэ, уопсай дьыала туһугар бэринэлээхтэрин өссө тэҥэ көрдөрүөхтэрэ диэн эрэнэбит. Эһиги бэлэмнээбит хас биирдии центнер оккуҥ хас биирдии килотрамм эбии аһылыкпыт муниэуллан кыстыгы быһаарыахтара.

Бука бары — общественнай сүөһүтэ дорҕоонноох аһылыгы бэлэмнээһиҥиттэ!

ССКП РАЙКОМА. РАЙСОВЕТ ИСПОЛКОМА. ЫБСЛКС РАЙКОМА.

КОСМОНАВТАР СИРГЭ ЭРГИЛИННИЛЭР

Космонавтар табаарыстар Кизим Леонид Денисович уонна Соловьев Владимир Алексеевич 125 суукканаах орбитальнай көтүү программатын ситиһиилээхтик түмүктээтилэр уонна от ыйын 16 күнүгэр Сиргэ эргиллиннилэр. «Союз-15» хараабыл түһэриллэр аппарата Аржалык куорат хотугулуу-илин оттугэр түһүүнү оҥордо. Космонавтар доруобуйаларын туруга үчүгэй.

Космонавтика историятыгар даҥ бастаан бииргэ экипаһынан орбиталар иккис ардыларыгар көтүү уонна икки салаалар орбитальнай комплекстарга үлэни толоруу оҥоһулунна. Саҥа «Мир» станция конструкциятын элементэрин уонна бортовой системаларын бары өттүнэн бэрэбиэркэлээһин ыытыллына.

«Союз-7» станциятыгар экипаһынан кэлии Сир чугаһынааҕы орбитаҕа бөдөҥ габариттаах уустук конструкциялары оҥоруурга туһанар сыалынан аһаҕас космоска технологическай операцияларын ситэрэн оҥоруурга элбэх өрүттээх үлэ ыытыллына.

«Мир» станция уонна «Салют-7» — «Космос-1686» орбитальнай комплекс автоматическай режимнэрэ көтүүнү салгыыллар.

Леонид Кизим уонна Владимир Соловьев көтүүлэрин кэмигэр толоруллубут чинчийиилэр уонна эксперименнэр түмүктэрэ наука уонна норуот хаһаайыстыбатын араас салааларыгар киэҥ туһаныллыы ылыахтара.

Советскай космонавтар уочараттаах үһүннүк көтүүлэрэ ССКП XXVII съэһин ууруохтарын олохтоох киллэригэ уонна космос куйаарын айгалээх сыалта баһылаабыттарыгар достойнай кылаатынан буолар.

(ССТА).

Хас бинир күн былдьаһыктаах

Графикка киирдилэр

«Мүгүдай» совхоз Толооннооҕу отделениетыгар опытчаах отчут, сылгыһыт Василий Алексеевич Готолев салайар илии звенота оройуоҥҥа бинир бастакынан оттооһун графигар киирдэ. Киһилэр от ыйын 14 күнүгэр диэри былааннаах 14 тонна оннугар 17 тонна оту кэбистилэр. Звено оту соҕотуопкалаһыы тэтимнии үүһүрдэр.

Төлөйгө сылгыһыттартан тэриллибит кэлэ-илии звенотун оройуон бинир төһүү үлэһитэ Михаил Семенович Толстоухов салайар. Коллектив бу күннэргэ 18 тонна оту кэбистэ. Отчуттар тэтимэрин лаппа эбэн, күҥүҥҥэ диэри 150 тонна оту бэлэминиэхтэр сорунтаахтар.

В. ОКОНЕШНИКОВА.

Болтоҥо ходуһаларыгар

Субуруускай автынан ылабыт. Быйыл бинир эрэ сылгыһыттар үүнүүлээх отчута П. П. Соловьев салайар кэлии механизациялаах сэттэ киһилээх звенота быйыл барыта 450 тонна оту бэлэминиэхтээх.

Петр Петровичтаах Кындаллыыр суол кыһыытыгар Толоон ходуһатыттан үлэлэрин саҕалаабыттара.

—Хайа да дьыллаағар от үүкүүтэ быйыл мэлтэх. Урут бу алаастан нырата алта кэбиһиилээх оту

Төлөйгө сылгыһыттартан тэриллибит кэлэ-илии звенотун оройуон бинир төһүү үлэһитэ Михаил Семенович Толстоухов салайар. Коллектив бу күннэргэ 18 тонна оту кэбистэ. Отчуттар тэтимэрин лаппа эбэн, күҥүҥҥэ диэри 150 тонна оту бэлэминиэхтэр сорунтаахтар.

В. ОКОНЕШНИКОВА.

● Суһал сигнал ●

ХАЛТАЙГА ҮЛЭ ДУО?

Чурапчы сельсоветын исполкомун быһаарыытынан общественнай сүөһүгэ эбии аһылыкка анаан хас биирдии ыыбардаччыга 150 кг былааһы тутторарга сорудах тиэрдиллибитэ.

Ыыбардаччылар от ыйын 9 күнүттэн саҕалаан бэйэлэрин транспортарынан «Чурапчы» совхоз аналлаах пуунугар тутталлар. Бу күннэргэ 40 тонна былах бэлэминнэх. Бу элбэх витаминнаах күөх аһылык дробилкаланан ууруллуохтаах эбэ. Туһаннаах Сылаҥ отделениетын управляющайа Е. Е. Борисов от ыйын 11 күнүгэр дробилкалыыр биригээдэни ыытыах буолан эрэнэрбитэ күн бүгүҥүгэр диэри биллибэтэ. Былах күнкүйэн, ыстанан эрэр. Тургэн дьаһалар ылыллыбатахтарына, туһаттан тахсар турукка киирдэ.

Отделение салаатата хаһан дьаһалы ыларый?

П. ОКОНЕШНИКОВ, НХОК штаты таһынан инспектора.

Сиһимэнтэргэ:

(хаҥастан) звеньевой П. П. Соловьев уонна Н. Н. Картузов; кэбиһии кэмигэр.

П. Оконешников фотолара.

Партийнай олох: идеологическай хааччыйыыта

АКТИВКА ТИРЭҔИРЭН

Партийнай тэрилтэлэр ниниэлэригэр былааннар туолууларын идеологическай хааччыйыыта бу күнүгэргэ ордук чочуу уонна тиийимтиэ буолуохтаах. Үлэһиттэр общественнай сүөһүгэ дорҕоонноох, сүмэһиннээх уонна эбии аһылыктары бэлэмнээһиҥҥэ түмэ тардыы, үүт ыамын үрдэтии, ыччат сүөһүнү толорууга ол-санааны түмүү ситиһиннэрэр ыытыллыыта пятилетка соруктарын толорууларын хааччыйыаҕа.

Эрилик Эристиин аатынан совхоз парткома сайыҥҥы хас биирдии күнү мунутуур көдьүүстээхтик туһаныыга, күн ахсын тыһаалыннаах үлэлэһиини тэриниигэ идеологическай актив үлэтигэр ураты суолтаны биэрэр. Совхозка уонна отделениеларга идеологическай хааччыйыы группаларын, сүрүннээн, секретардар салайаллар. Итиник тэрээ парткомсекретарын солбуйааччы П. И. Иннокентьева салайар пресс-бөлөх тэрилиннэ. Итиник бөлөхтөр отделениеларга эмиэ баалллар.

Сыһыгтааҕы партийнай тэрилтэлэр сайылыктарга, хонууттааҕы отууларга полит-тэрийээччилэр уонна агитатордары сыһыарталлара. Тэрийэр үлэҕэ опыттаах М. П. Луковцев, Н. П. Тарасов, И. Я. Собакин, М. М. Мартынов, К. Н. Миронов, Е. А. Флегонтов курдук коммунистар бу үлэҕэ ыҥырыллан тардылыннылар. 28 хонуутааҕы отуулар, 9 сайылыктарга 70-тан тахса агитатор уонна полит-тэрийээччи сыһыарылынна. Бу улахан күүс. Киниэр хас биирдиилэрэ туруоруллубут участоктарга ураты тоҕо инициативалаахтык үлэлииллэриттэн элбэх тутулуктанар. Былааннар туолууларын хааччыйыыга быһаччы тэрийэр, өйдөтөр үлэ киниэр күүстэринэн ыытыллар.

Массабай-политическэй үлэни тэриниигэ сорох сыахтааҕы тэрилтэлэр бюролара бытаартылар таһаардылар. Ходуһаҕа тахсыы бастаҥы күннэриттэн дьон өйүн-санаатын былааннары ситиһиннэрэн толорууга түмэ тардыы кыаллыбата. Маны туоратыыга партком чочуу соруктары бэлиэтээтэ.

Совхоз киинигэр от үлэтигэр бастаан кэрдэрүүлэх отделениелар делегаттарынан туруктаах түмүктэринэн ыытыллар быһааҕы кэтэбүүү саҥа сүүрээн быһыытын киллэриллиннэ. От ыйын 14 күнүгэр туруунан 15 тонна оту кэбиспит, 412 тонна дулҕаны сэбиэтүөпкалаабыт Хоптоҕо отделениетын ыччаттар кыайыы былааҕы бастакынан кэтэбүүүнэ. Дэкадаҕа түмүгэ совхоз оттооһуну тэрийиитэ оперативнай штабыгар дьүүллэһиллиннэ. Онуоха от үлэтин ыытыыны сэргэ сүөһүгэ эбии аһылыгы сэбиэтүөпкалааһыныгар эбии соруктар туруоруллулар. Штаб һүлиискэҕар идеологическай актив ыҥырыллан, онно буолбут кэпсэтиини түмүктээрин хас биирдии үлэһиккэ тиэрдэргэ соруй турда.

Сайгыны кииллэрин бэрээдэгинэн хонуутааҕы отууларга барыларыгар агитчемоданнары үлэлэтии буолла. Итиниик чемоданнар хортуоппуй уонна үрдүк үүнүү звеноларыгар эмиэ оҥоһуллаллар. Агитчемоданнарга туһааннаах звено үлэтигэр сыһыаннаах былааннар, эбэһээтэлистибэлэр, көрдөрүүлэр, сүбэлэр толору баар буолуулара тэриллэр.

Уопсайынан, идеологическай актив кыһыл муннуктары, агитчемоданнары үлэлэтиини оһаччы тэрийсиэхтээх. Онуоха көрдөрүүлэри сангардан иһиигэ ураты суолта бэриллэр. Ол эрээри итиниэхэ дьиала ирдэниилэрин курдук өссө да туруоруллалла илик. Ордук оперативнай көрдөрүүлэр күнүгэн тиийэн иһиилэрэ сорох звеноларга кыаллыбат. Маныаха полит-тэрийээччилэр уонна агитатордар инициативалаахтык сыһыаннаһыылара эрэйиллэр. Хас биирдии үлэһит үлэ хаамыытын тута билиэн иһиитин ситиһии социалистическай куоталаһыы көрүн саҕыыга быһаарар оруоллаах.

Үлэ салааларынан идеологическай хааччыйыыта өссө да ситэтэ суоҕа былааннары толоруута охсор. Мэччирэҥ бастакы ыйыгар 2618 центнер үүт ыанан былаан 78,1 бырыһыан толоруллунна. Ити аасыыт сыл туһааннаах тэҥнээбиттэн 337 центнеринэн аҕыйах. Үүт ыамыгар холтоҕолор уонна хайахсыттар улахан хаалыыны таһаардылар. Бэс ыйыгар үүтү государствоҕа атыылааһын графига туолбулубата. Мэччирэҥ ыйдарыгар үүтү ыаһыы хаалыыттан таһааарыыга идеологическай актив ыҥыахтыгын, баар ыарахаттары туоратыыга чопчу дьаһаллары ылларыгар сыаллаах-соруктаах үлэлииргэ эрэйиллэр.

Үлэһиттэргэ олорор дьиэлэри, отуулары сэптээхтик тэрийии, аһылыгы-уөлүгэн, бары өттүнэн сэптээхтик хааччыйыы дьон өйүгэр-санаатыгар, үлэтигэр-хамнаһыгар быһаччы сабыдыаллыыр. Ол барыта партийнай, советскай уонна общественнай тэрилтэлэр интэр үлэлэрин кытта сибээстээх. Маныаха идеологическай актив улахан быһаарар оруоллаах.

С. НИКИТИН,
партком секретара.

Бэһис, үлэ чиэппэрэ

СЫЛААҺЫНАН ИЛГИЙЭР ПАРНИКТАР

Пионерскай сайын үлэтин-хамнаһын үгэһэ. «Хатыҥчаан» үлэ-сынньалаҥ лааҕырыгар от ыйын 7 күнүгэр сезону аһыы үөрүүлээх түгэнэ буолбута. Үөрэх-көтөх сэгэспит интернат-оскуола итиэннэ Чурапчы аҕыс кылаастаах оскуолатын үөрэнээччилэрин лааҕыр начальнига Тамара Васильевна Павлова уонна оскуола директора Людмила Михайловна Винокурова истиҥник эҕэрдэлээбиттэрэ. Интэлчиилэринэн үлэ-сынньалаҥ лааҕырыгар Саха государственнай университетын ... үлэлииллэр. Манна туох суоҕуй? Огурсу, хаппыыста, помидор, свекла, редиска, хортуоппуй курдук баай витаминнаах оҕуруот астара силигилии үүнэн тураллар. Хайыы-үйэ 250 килограмм огурсуну хомуйаннар, оҕолор үөрүүлэрэ көтүүлэрэ «сс» улаатпыт.

Наставниктара, ученай агроном Василий Федотович Ермолаев оскуола таһыгааҕы участакка бэйэтинэн үүстүк тэнгэ үлэлэһэр, субэтинэн-аматынан кемелөһөр, оҕолор үүнээйини көрүү-харайыы ыһыыларын ... баһылыылла-

ААТЫГАР ДЬҮӨРЭЛИИ

Одьулуун орто оскуолатын «Маяк» үлэ, сынньалаҥ лааҕыра хаһыс да сылын ситиһиилээхтик үлэлиир. Аасыыт сайын үстата оҕолор 128 тонна оту чөмчөппүттэрэ, 15 тонна дулҕаны бэлэмнээбиттэрэ, кинилэр күүстэринэн 60 тонна үүт ыаныллыбыта. Лааҕыр баһылыктара сай устата 240 ньирэйи көрбүттэрэ. Быһата, совхозка улахан көмөлөөх дьон. Үлэҕэ дьулуурдара үрдүктүк сыаналаммыта — «маяктар» республика социалистическай куоталаһыытыгар иккис миэстэлэммиттэрэ, ДТ-75 маарҕалаах трактор фондатынан наҕараадаламмыттара, икки оҕоҕо «Орленок» уонна «Океан» лааҕырдарга сынньанар путевкалар туттарыллыбыттара.

Оҕолор быйыл да үлэлииргэ баҕалара, дьулуурдара улахан. Ол эрээри күн-дьыл онуоха улахан ыарахаттары үөскэттэ. Саасыыттан ардаабатах буолан, сир-дойду хаһан да куурбатаҕын курдук куурда, от ыйын сырылас куйааһыттан сир бүттүүнэ умайан барыах курдук. Лааҕырга сыһыарыллыбыт аатыгар Хонду үрдэ, киинтик тулатынааҕы алаастар хатан-кууран токур хотуур туспэт көрүҥнэнэн хара буорунан көрө сыталлар. Оттон сүөһүнү-аһы иитиэххэ, сыл таһаарыахха наада эбээт! Бу туһунан лааҕырга элбэх кэпсэтии буолбута, биир күн коллектив бүттүүнэ кыһыл муннукка мустан салгыы хайдах-туох үлэлиир туһу-—былаҕы дулҕаны сэбиэтүөпкалаан, иһэр кыстыгы аһылыгынан хааччыйыахха! Оҕолор ити курдук быһаарыыларын ылыыларга баҕаларын эппиттэрэ. Мунньах уураах тахсыбыта: сай устата 100 тонна дулҕаны бэлэмниирьгэ, 30 тонна оту кэбиһэргэ, былахтыырга, ону үрдүнэн былааннаах 3 км усталаах бүтэйи тутарга уонна оройуон бары үөрэнээччилэрин общественнай сүөһү аһылыгын бэлэмниир былдьаһыктаах хампаанньаҕа күүрээннээхтик үлэлииргэ ыҥырдылар.

Оҕолор биэрбит тылларын толорорго бигэ дьулуурдаахтар. Куйааһы сыралҕаны аахсыбакка үтүө суобастаахтык үлэлииллэр. Кинилэр билигин хайыы-үйэ 30-тан тахса тонна дулҕаны быстылар, туох сэрбэйбити барытын охсон бугуллууллар.

«Маяк» алта байыаһа совхоз 170 ньирэйин көрөллөр. Мин бэйэм уһун сылларга ньирэй көрүүтүгэр үлэлээбит буоламмын, бу үлэ тоҕо эппиэтинэстээҕин, сыралааҕын билэбин. Кураантан алаастар уулара уоланнар, бадараанныраннар ньирэйдэргэ ордук кутталлаахтар. Ол иһин оҕолор сарсыарда күн уоттаныаҕыттан күнүскүүгэ диэри 170 ньирэйи хоруудаҕа уу баһан уулаталлар. Эттэххэ дөбөҥ, эт илиинэн 170 ньирэйи уулатыах диэтэххэ. Оттон хоруудалар эргиччи уулаах тууралларын учуоттаатахха, элбэх уу баһыыларын өйдүөххэ сөп. Ньи-

○ Комсомольскай олох ○

ХААЛЫЫЛААХ, ТУОРА ТУРААЧЧЫ СУОХ БУОЛУОХТААХ

Быйыл оройуон үрдүнэн барыта 40 комсомольскай-ыччат коллективтар, ол иһигэр тыа хаһаайыстыбатыгар 26, хааччыйыы эйгэтигэр 8, транспорка, промышленноска уонна тутууга биирдиилэр, үлэлии сылдьаллар. ЫБСЛКС райкомун бюрота эдэрдэр коллективтарын икки ардыларыгар тэнитиллибит социалистическай куоталаһыы сыл аҥардааҕы түмүгүн таһаарда. Маныаха ыччаттар аҥардас производственнай көрдөрүүлэрэ буолбакка, кинилэр общественнай олоххо кыттыылара, дьиссипилинэлэрэ, бэрээдэктэрэ барыта учуоттанна.

Итиниэхэ бары өттүнэн үрдүк көрдөрүүлэнэн 47 баллы ылбыт «Кэскил» («Мугудай» совхоз Маралаайытааҕы отделениета) коллектива бастаата. Манна старшайынан Саргылана Пермякова, групкомсоруннан Евдокия Терютина үлэлииллэр. Иккис миэстэҕэ эмиэ ити отделение фермата «Кустук» (старшай М. Н. Местникова, групкомсорг Анастасия Окоемова) тахсыта. «Кустуктар» хас биирдии фуражнай ынахтан 1000 кг үрүҥ илгэни ылар кирбиини ылгуордааттылар. Саха АССР Верховнай Советын депутата Мария Егоровна Осипова салайааччылаах «Кырыс» ферма (Эрилик Эристиин аатынан совхоз, Хадаар отделениета) коллектива үһүс миэстэлэннэ. Ыччаттар тиһэҕэттэн үрдүк үүтү ыларга оройуоҥҥа ыгырыыларын чиэстээхтик толорорго бигэ быһаарыныылаахтар.

Эдэр ыанньыксыттар республикатааҕы «Үрүҥ илгэ гвардеецтара» хамсааһыннарыгар кыттар Никифор Оконешников, Татьяна Пермякова (Мугудай), Владимир Захаров (Телей Диринг), Егор Собакин (Соловьев) хас биирдии фуражнай ынахтарыттан туһааннаахтык 2215 кг, 1916 кг, 1167 кг, 1791 кг үүтү ыанан ордук үчүгэй көрдөрүүлэннилэр.

Субуруускай совхозтан райсовет депутата Валентина Хоютанова, комсорг Инна Федорова, «Чурапчы» совхозтан Анна Барашкова, Анна Друзьянова, «Мугудайтан» Саха АССР Верховнай Советын депутата Дария Потапова, старшай Саргылана Пермякова, «Мындаҕаайыттан» Егор Собакин, Мария Кривникова дьулуурдаах үлэ, общественнай активность үтүө холобурун көрдөрдүлэр. Бу ыччаттартан үгүстэрэ совхоз производствотыгар 2-лии-3-түү сыл эҥкилэ суох үлэлээтилэр, эдэрдэр коллективтарын салайааччыларынан, кинилэри үлэҕэ көҕүлээччилэринэн буоллулар. Соторутааҕыта ЫБСЛКС райкома кинилэргэ салгыы үөрэнэ барар путевкаларын үөрэнэ ...ттэн туран туттарда, экзаменнары ситиһиилээхтик туттаралларыгар баҕарда.

Иккис бөлөххө социалистическай куоталаһыы кыайыылааҕынан 30 баллаах олох-дьаһах өҥөтүнэн хааччыйар управление «Олимп» бириигэдэтэ тахсыта. Эдэр парикмахердар бириигэдэлэрин комсомолка Анна Гуляева салайар, комсорг — Екатерина Ефремова. Иккис миэстэҕэ эмиэ ити управление инстанньыгэнэрин бириигэдэтэ «Гвоздика» тахсыта. Үсүһү оройуоннааҕы сибээс узелын «Рекорд» коллектива ылла.

Кыайыылаахтар көһөрүллэ сылдьар вымпеллынан, ЫБСЛКС райкомун Бочуотунай грамотатынан наҕараадаланнылар.

Сыл аҥардааҕы түмүк үлэҕэ сыһыан эриэ-дэхси үчүгэй буолбатаҕын, сорох эдэр производственниктар көтүмэх сыһыаннарын эмиэ көрдөрдө. Ордук ыарахан балаһыанньа сүөһү иитиитигэр, чуолаан, үүтү ыаһыыга үөскээтэ. Бу салааҕа үлэлиир 26 коллективтан былааннарын 19-ра тохтулар. «Чурапчы» совхозтан «Эрэл», «Чолбон» коллективтар, «Мындаҕаайыттан» «Юность» сыл аҥардааҕы былааннарын баара-суоҕа 75—80 бырыһыан толортоотулар. Эрилик Эристиин аатынан совхоз 6 комсомольскай-ыччат фермаларыттан былааннарын иккилэрэ эрэ толордулар. Бириччиннэ элбэх. Ол эрээри үксэ үлэһиттэн тус бэйэтиттэн тутулуктаах. Үлэҕэ ордук дьаныардаах буолуу тиийбэт. Сорохтор ким эрэ бэлэмнээн биэрэрин кэтэһэллэр. Бэйэ өттүттэн инициатива намыһах. Совхозтардааҕы комсомольскай комитеттар ыччат ортотугар ыытар үлэлэригэр ыччат производствоҕа оруолун үрдэтиигэ болҕомтолорун туһаайыахтаахтар. Онуоха кинини ахсаан өттүнэн эбиини экипэтиһиигэ буолбакка, болҕомто баар күүһү көдьүүстээхтик туһаныыга уурулуохтаах. Билигин да туһаныллыбатах ис кыахтар олус элбэхтэр. Быстахтык ыллахха, ыччаттары үлэҕэ көҕүлээһиҥҥэ саҥа формалары киллэрээххэ.

Кураан күн-дьыл сүөһү иитиитигэр элбэх ыарахаттары үөскэтэр буолбутун бары билэбит. Маныаха хас биирдии центнер эбии аһылык учуоҥҥа ылыллыахтаах. Бу сылларга кинилэри үлэҕэ ... Кыстыгы аһылыгынан хааччыйыы кыаллыбаҕа. Бары комсомольскай-ыччат коллективтар бу ыарахан кэмҥэ инициативалаахтарын, түмсүүлээхтэрин халааннаатаҕар да ордук көрдөрүөхтээхтэр. Хас биирдии чаас иллэҥ кэм общественнай сүөһүгэ эбии аһылыгы бэлэмнээһиҥҥэ аналаныахтаах. Маннык кыһарҕаннаах кэмҥэ тустаах былааныы толорбот биирдиилээн үлэһиттэр, коллективтар суох буолуохтаахтар. Үлэҕэ дьулуурусатабылы, дьоҕуру толору туһаныыга комсомольскай комитеттар тэрийэр, салайар аналлара барыта туһаайыллыахтаах.

М. ТРОФИМОВА,
ЫБСЛКС райкомун инструктора.

ҮҮТҮ СОЙУТУУ — УТАЛЫТЫЛЛЫБАТ СОРУК

Сыл аҥарыгар оройуоҥҥа үүтү государствоҕа маҥнайгы суортааҕынан туттарыы 54,7 бырыһыаҥҥа тэҥнэстэ. Ааспыт сыл туһааннаах кэмин кытта тэҥнээтэххэ, ити 16 бырыһыанынан үрдүк. Үүт хаачыстыбатын тупсарыыга арыый үчүгэйдик «Чурапчы» уонна Субуруускай аатынан совхозтар үлэлээтилэр. Кинилэр үүтү маҥнайгы суортааҕынан атыылааһыны туһааннаахтык 22 уонна 39 бырыһыанынан эбтилэр. Оттон бу кэмҥэ «Мындаҕаайы» уонна Карл Маркс аатынан совхозтарга ити көрдөрүү 11—13 бырыһыанынан намтатылынна.

Мэччирэҥ бастакы ыйыгар ыаныллыбыт үүт 40,3 бырыһыана эрэ бастыҥ суортааҕынан сыаналанна. Кыстык ыйдарыгар үүттэрин 90—100 бырыһыан маҥнайгы суортааҕынан атыылыы олорбут Одьулуун уонна Хатылы отделениелара күөх сиргэ тахсыахтарыттан, биир да тонннаны ититиинэк соҕотуопкалаабатылар. Хоптоҕо, Хайахсыт отделениеларыгар ыаныллар үүттэрэ эмиэ иккис эрэ суортааҕынан барар. Ити барытын түмүгэр үүт хаачыстыбатыгар оройуон орто көрдөрүүтэ лаппа таҥнары түстэ. Ол эрээри хаачыстыбаны тупсарыыга үлэлиир отделениелар суох буолбатахтар. Үүтү государствоҕа атыылааһын бэс ыйынааҕы былаанын 101,8 бырыһыан толорон, онтон 83,9 бырыһыанын маҥнайгы суортааҕынан туттаран, Болтоҥо отделениета мэччирэҥ бастакы ыйыгар социалистическай куоталаһыы кыайыылааҕынан таҕыста. Ыаныллыбыт үүтүн 81,8 бырыһыанын государствоҕа бастакы суортааҕынан атыылаабыт Толоон отделениета иккис миэстэни ылла. Үһүскэ — Чыаппаралар.

Кыайыылаахтары ааттаан туран, ити сирдэргэ үлэ тэрээһиннэр өссө да улахан итэҕэстэр туоратылла иликтэрин ыйыахха наада. Бу үлүгэрдээх умайар уот куйааска биир да фермаҕа үүтү сойутар тэриллэр үлэлээбэттэр. Итинник хартыынаны оройуон бары совхозтарын сайылыктарыгар көрөбүт. Билиҥҥи 20 кыраадыстан үрдүк аһыйыылаах үүт туттарылла турар. Онноо-ҕор Хатылы, Одьулуун курдук чугас сирдэртэн оройуон киинигэр тиэйиллэр үүт иккис группалаах. Маныаха ыам технологиятын кэһэр ыанньыксыттар, эбээһинэстэригэр эппиэтинэһэ суох сыһыаннаһар учетчицалар уонна гигиенаны тутуспат үүтү таһар шофердар эппиэтинэһи сүкпэттэр. Оттон Арылаахха бачча-аҥҥа диэри үүт таһар массыына кэстэ илик. Өйүгүрүк куйааска үүтү бидоннарга кутан, тракторынан тиэйэллэр. Уу баһар массыынаны эмиэ көмөлөһүннэрэллэр.

Хаачыстыба экрана

Саатар, фляглары сабар бирээһэн булуллубатах. Үүтү кутар ииит эмиэ тиийбэт. Кытаанах Хараамайытын үүтэ Арылаахха илдьиллэр. Тракторынан. Ол техника сотору-сотору саахалланар, ол ахсын үүт аһыйан, ньирэйдэр хоруудаларыгар кутуллар. Түмүгэ — от ыйыгар тонна курдук үүт арыы сыаҕар тиэрдиллибэтэ.

Үгүс фермаларга үүтү ыыр аппараттар субу-субу алдьаналлар. Ол сүрүн биричиинэтэ аппараттары көрөр-харайар, анал үөрэхтээх операторлар суохтарыгар сытар. Сыл ахсын итинник идэлээх үлэһиттэри бэлэмниир үөрэх заведениеларыгар ыччаты ыытар туһунан кэпсэтиһиилэр буолаллар да, ону совхозтар салалталара, кадрга отделлара болҕомтоҕо ылан, олоххо киллэрбэттэр. Дьиҥинэн, техникаҕа дьоҕурдаах эдэр дьон элбэхтэр. Олортон сүүмэрдээн, олохтоох кадрдарынан хааччыныах баар этэ. Ити биирэ. Иккиһинэн, аппараттар алдьанар биир сүрүн биричиинэлэрэ — ыам режимэ тутуһуллубатыттан. Ким ыныаҕын эрдэ, ким хойут ыан баҕарбыт. Мотуору талбытынан холбууруттан.

Үүт хаачыстыбата сөптөөхтүк сойутуллуутуттан улахан тутулуктаах. Онон бу боппуруоска өссө бииргэ тоһоҕолоон тохтуоҕу баҕарыллар. Өрөмүөннүүр-техническэй предприятие фермалары механизациялааһыҥҥа участогын инженердэрэ оройуоҥҥа аҕыйах ахсааннаах сойутар установкалары быйыл сааһы быһа оҥордулар. Ити үлэҕэ сайын үтүөтэ эмиэ баранна. Ол тухары илиигэ туппуппут диэн суох. Былырыын Эрилик Эристиин аатынан совхоз Мааҥдайыгар оройуоҥҥа соҕотоҕун үлэлээбит МХУ-8 сойутар установка атыттары үтүктүбүттүү быйыл аккаастаан турар. Совхозка биричиинэтин, ыйын сөҕөх, ким да билбэт. Манна Үөт сэппэрээтэрдиир пуунугар туберкулезнай отделение үүтэ оргутуллан баран сойутуллуохтаах. Ону сойутар тэрил суоҕунан, үлэһиттэр уһун күнү быһа муйһуйан үүтү тымнытан, сүөгэйдииллэр. Ити элбэх эрэйтэн, сыраттан тахсар үлэ. Суосүһүттэр үүтэ суобастаах буолланнар эрэ, балаһыанньаттан тахсан олороллор. Оттон, дьиҥэр, итинник дьыманан сойутуу көрдөбүлгэ адьаһын эппиэттээбэт.

Субуруускай аатынан совхоз Эмээхсин Ураһата сайылыгар МХУ-8 оромуөнэ былырыыҥҥыттан быһа сыһыллар-соһуллар. Оттон холобур, Орджоникидзевскай оройуон Өктөмүгэр сойутар установка 2-лии, 3-түү көрүүгэ баар. Онно өскөтүн МХУ-8 алдьанныаҕына, Ефремов ныыматыкан үүтү сойуталлар. Мантан боппуруос үөскүүр: билиҥҥи инженердэрбит тоҕо итинники сатаабаттарый? Опыттара да, билиилэрэ да тэҥ. Сойутар установкалар үлэлээбэттэригэр кинилэр тоҕо эппиэттээбэттэрий? Бытаарыы, нэһиргии сүрдээх.

Үүт сойутуллубат буолан, ыамнар кэнниэриттэн тута арыы сыахтарыгар илдьиллэллэр. Миэстэлэргэ сэппэрээтэрдэр тиийбэт буоланнар, шофер үүтү таһыы графигын тутуһуутуттан хаачыстыба улаханнык тутулуктанар. Режими тутуһар ыанньыксыт үүтэ барар, кэһээччи киэнэ хаалар түбэлтэлэрэ тахсыталлыыллар. Холобур, Сылаҥҥа үүтү таһыы хайдаҕый? Сантараакка киэһэ ыам 7 ч бүтэн, үүтэ 8 ч заводка кэлэр. Оттон шофер 10 ч. Бэрэ үүтүн аҕалар. Ити кэннэ Тамньыкыга барар. Бу үүт заводка 11 ч саҕана аҕалыллар. Өскөтүн Тамньыкыга сойутар установка оҥоһуллубута буоллар, бу ферма үүтүн муньаан баран, күнүгэ биирдэ заводка аҕалыллыа этэ.

Үүтү сойутууну тэрийии уталытыллыбат сорук быһыытынан туруорулар. Бу күннэргэ итинни фермаларга олохтооһуҥҥа өрөмүөннүүр-техническэй предприятие фермалары механизацияааһыҥҥа участогын салайааччылара А. В. Смирнов уонна К. И. Федоров дьаһаллары ылаллара эрэйиллэр.

Е. НОВГОРОДОВА,
тыа хаһаайыстыбатын бородууксуйаларын соҕотуопкалааһыҥҥа уонна хаачыстыбатыгар государственнай инспектор.

Уу баһаачча

(Зарисовка)

Уга наадыйыы олох социальнай сайдыытын — бөһүөлэктэр кэҥээһиннэрин, производственнай объектар элбээһиннэрин кытта тэҥҥэ үүнэн иһэр. Сөччөнөн уу баһаачча түбүгэ үксүүр, наадата улаатар. Бу үлэни идэ оҥостуммут дьоннортон биирдэстэрин туһунан кэпсиэхпин баҕардым. Кини Соловьев нэһилиэгэр Мырылаҕа төрөөбүт-үөскээбит киһи — Сибиряков Иван Иванович диэн, эдэр ыал аҕата. Иван быйыл алтыс сылын уу баһар массыынаҕа үлэлиир. Харбалаахтааҕы 18 №-дээх СПТУ-ну 1975 сыллаахха бүтэрэн механизатор идэтин ылбыта.

Сырыыга-айаҥҥа сылдьан кинини үгүстүк көрсөөччүбүн. Ол былаһын тухары уу тиэйииллээх буолар. Оччолорго эргэ массыына алдьанара-кээһэнэрэ үгүс этэ, Дьоннор даҕаны ону өйдүүллэрэ: «Бэркэ үүйэнхаһан илдьэ сылдьар», — диэн уолу хайгыыллара.

Сотору таа ҕыта Тайҕа Төрдүн курдук ыраах сайылыктан уу баһан иһэрин көрүстүм. Сабыс-саҥа массыынааламмыт, Иван саҥа массыынатын ис-тас өттүн, бэл транзисторыгар тиийэ көрдөрдө. Сыыс-бөх, сэбирдэх киирэн сиэмиллибэтин диэн массыына радиаторын чараас сиэккэнэн хаххалыы бүрүйбүт.

— Абыранан ахан сылдьабын, Саҥата, үчүгэйэ сүрдээх. Үлэлииргэ санааны көтөҕөр, — диир Иван чаччы үөрэн-көтөн туран. Үлэ киһитин санаата көтөҕүллүбүтэ, эрэлэ күүһүрбүтэ нөрүөхха үчүгэйэ сүрдээх!

— Кэлэҕэй диэн сайылыкка турар бороосуларга, ньирэйдэргэ, Хорбукка уонна Хахыйахха барыларыгар бастым. Бу куйааска сүөһүлэр кэксилэрин хаана буһан аны кэлбит буолуо. Ыанньыксыттар туттар уунан эмиэ хааччыллыахтарын наада, — диэмэхтээбитэ уу баһаачча.

Иван Иванович итини таһынан пекарняны, балыыһаны, оҕо садын, биирдиилээн ыаллары уунан тиһигин быспакка хааччыйар. Дьэ ол да иһин сарсыарда эрдэттэн киэһэ хойукка диэри халбаҥнаабат графигынан үлэлиир. Оччоҕо эрэ куппээҕи түбүгүн ситиһэр.

Оттон кыһыҥҥы өттүгэр котельнайдар, общественнай сүөһү турар кыстык хотоннорo төһөлөөх уга наадыйаллара буолуой? Кыһыҥҥы кылгас күҥҥэ бытархан тымныы ортотунан сылдьан, күҥҥэ 14—15-кэ тиийэ рейси оҥорор. Элбэх уу дьиэтэҕин. Ардыгар, котельнайдарга уу тоҕо түһэр түбэлтэтигэр, түүннэри даҕаны уу баһан хоочугуруура баар буолар.

Уга наадыйыы өрөбүлү билиммэт. Оннук дьон күннээҕи кыһалҕатын уонна көрдөбүлүн толорo күн сайы айанныыр уратылаах дьоҕуру иҥэриммит киһи эбээт Иван Иванович Сибиряков. Кини билиҥҥи ыраах сайылыктан дуу, эбэтэр адьас чугас буоллаҕына, бөһүөлэк уһугуттан дуу айаннаан истэҕэ. Киһини оннo дьон-сэргэ мэлдьи күүтэр. «Уо, уу иһэр!» — диэн үөрүүлээхтик хаһыытаһа көрсүөхтэрэ. Оттон Иван бэйэтин бэрээмат түбүгүттэн үлэ дуоһуйуутуя, үөрүүтүн ылыаҕа.

Семен ПОПОВ.

Снимокка: И. И. Сибиряков.

П. Оконешников фотота.

Хаачыйыы эйгэтигэр

ОТЧУТТАРГА АНААН

ССКП Киин Комитета уон иккис пятилетка былааннарын ситиһиилээхтик толорор иһин социалистическай куоталаһыыны тэнитэргэ Ыҥырыытын Мындаҕаайытааҕы промышленнай табаардары атыылыыр маҕаһыын үлэһиттэрэ (сэбиэдиссэй В. Д. Николаева) биир бастакынан өйөөн, куоталаһыыга саҥа күүрээни үөскэттилэр. Коллектив нэһилиэнньэни табаарынан эҥкилэ суох хааччыйыы бынаарыылаах үлэ мэктиэтэ буоларын үчүгэйдик өйдүүр. Пятилетка бастакы сылын алта ыйдарыгар кинилэр 215,5 тыһ. солкуобайдаах табаары эргиттэн былааннарын 105,6 бырыһыан толордулар.

Общественнай сүөһү аһылыгын бэлэмнээччилэри хааччыйыыга маҕаһыыҥҥа «Отчут муннуга» тэрилиннэ. Онно кыраабыл, атырдьах, хотуур, игии, аҕаан, кыстык, өтүйэ курдук отчут күннээтуттар тэриллэрин сэргэ отууга аһыырга аналлаах ииит араас көрүҥэ, радиоприемниктар, батареялар, о. д. а. бааллар. Нэһилиэккэ общественнай сүөһүгэ эбии аһылыгы соҕотуопкалааһыҥҥа күргүөмнээх субуотунньуктар барардахтарына, Ачыгый Куттарава үлэлиир дьоҥҥо, тиэйэ сылдьан атыыны тэрийэн, дьон махталын ылла. Итинник атыы сайылык фермаларга эмиэ тэрилиннэ.

Д. НОЕВ.

Эдэр отчуттарга сүбэлэр

ИЛИИ ХОТУУРУН СУОЛТАТА

Билиҥҥи даҕаны өрүс арыыларыгар, от үрэхтэригэр, алаастарга, уу кытылыгар, техника кыайан ылбат сирдэригэр, кииипбэт кыараҕас сирдэригэр, сыырдар быардарыгар, өйүүрдар саҕаларыгар, дулҕалаах сирдэргэ от хаалара элбэх. Маннык сирдэри илии хотуурунан тилэри охсон ылыахха сөп. Илии хотуурунан охсуллар сирдэр, тракторыһан оҕустарыллар сүрүн ходуһалардааҕар үүнүүлэрэ быдан ордук. Сүрүн ходуһаттан ортотунан биир гектартан 10 центнер от ылыллар буоллаҕына, илии хотуурунан оттообут сиртэн 1,5—2 төгүл элбэх от кэлэр.

Ортотунан биирдии гектар сиртэн 10-нуу центнер оту ыларынан суоттаан 800 тонна оту оттуур былааннаах механизированнай звено былаанын, холобурга ыллахха, 80 бырыһыан толорбут. Ити звено сирин 10 бырыһыана илии хотуурунан оттонор буоллаҕына, ити 80 гектар сириттэн 160 тонна оту баламмиэ этэ. Эбэтэр илии хотуурунан охсор дьонордооҕо буоллар, былааныл 100 бырыһыан толоруох этэ.

Илии хотуурунан охсуу быллаардамаан, тоһуттан эрэр ходуһа ньууруҥ тупсарарын эмиэ учуоттуур наада. Кур лэнхаан сабардуллэн от аанньа үүммэт буолбут ходуһалара бэсхолонон үүнүүлэрэ улаатар.

Илии хотуурун суолтата билиҥҥи усулуобуйабытыгар өтөрүнэн сүтүө суоҕа. Билиҥҥи дойдуга илии хотуурунан туттуу, кинилэр наадыйыы улахан. Советскай Союзка илии хотуурун оҥорор соҕотох завод баар. Кини сылга 7 мөлүйүөн хотуурy оҥорон дойду бары республикаларыгар тарҕатар. Итини таһынан 10 социалистическай государстволарга бэйэтин бородууксуйатын таһаарар. Итиннэ 25 тыһыынча хотуурун сыллата Саха сиригэр ылар. Билиҥҥи нэтэн туруорар сүөһүбүтүн дэлэтэй аһылыгынан хааччыйар гына бары ходуһаларбытын оҥорон бүтэрэхпитигэр диэри илии хотуура туттулла туруоҕа.

Билиҥҥи ыччаты илии хотуурунан оттууурга анаан-минээн үөрэтии суох. Дьиҥэр, бу сүрдээх күүстээх-уохтаах көлүөнэ, хотуурy илиитигэр ылара буоллар урукку дьоннордооҕор быдан элбэҕи оттуо, норуот хаһаайыстыбатыгар улахан туһаны аҕалыа этэ. Бары ыырдьаҕас, сааһыран эрэр дьон бэйэбит бэҕэ солбукпутунан — эдэр ыччаты илии хотуурунан охсорго үөрэтиини күннээҕи олохпуттан араарыа суохтаахпыт. Эдэр ыччат илии хотуурунан үлэлээһинин мындырын баһылаатын диэн бу быстах бэлиэтээһиннэрэ оҥоробун.

ХОТУУРУ УКТААҺЫН

Хотуур угун ким бэйэтэ сөбүлүүрүнэн, тутта үөрэммитинэн уктанара ордук. Тэҥиҥ, хатыҥ уктар ордук чэпчэкилэр. Хотуур угун эрдэ быһан, куурдан баран уктаныахтаахын. Хатарарыгар күлүк сиргэ туруоран куурдаҕын. Икки төбөтүн сиэтэри суллаабакка хатыырыктары хааллардахха, мас тэрүт хайа хаппат.

Хотуур угун олордууга үгүс киһи сөбүлээн туттар ньымалара бааллар: хотуур куукатын (дууската-тын) төрдүттэн (хотуур укка олордуллубутун кэннэ) хотуур тууратын өҥчөөр диэри уһуна төбөнүй да, сөччө уһун ыраах-ха хотуур уга (төбөтө) сытыахтаах. Итинн охсор киһи бэйэтин ыаҕыттан уонна төһө кэбирэх оттоох сиргэ охсоруттан көрөн арыый хантаҕар гыныан сөп. Бастакы кэмэйтэн хотуур төбөтүн (уһугун) 5—10 см диэри халбаҥнатан бэриллэр.

Хотуур биитэ сиргэ сытыытын быһа холоон 40—50 кыраадыс гына олордор табыгастаах. Уга хотуур тууратa олордуллар сиринэн 4 см диаметрдаах буолар уонна сыыйа синньээн иһэр. Көнө, биир тэҥ ньуурдаах ходуһаҕа хотуурy 40—45 кыраадыс гына олордуллар. Оттон дулҕалаах, быллаардардаах сиргэ хотуур биитэ арыый эрэ соҕус буолара ордук.

Хотуур уга, хотуур тууратa олордуллубут сириннэн, кыра токур буолара хайаан да наада. Хотуур тардыытын (сигэлээһинин) табаар холбуйатын кэлгиэһин тимиринэн тардыллар. Итини аналлаах кольцонон эмиэ солбуйаллар. Ытаһатын халлыт хатыыһан эбэтэр тиит чиргэл киниттэн оҥоһуллар. Хотуур уга бэйэтин кыанар буолуохтаах. Ол аата охсор, дайбаан таһаарарыгар кэдэҥнээбэт, хамсаабат буолара ордук, оччоҕо оту хотумтуо буолар. Ук төбөтө уһуктанар, ити сиргэ батары анньан туран сытыылыырга табыгастаах. Оччотугар хотуурга быстыы, оһоллооһуу тахсыбат.

Хотуурy бөҕөргөтөр туһуттан тууратыттан ылтаһыныгар тардыы «тэһиин» оҥоһуллар. Оччоҕуна хотуур кэдэҥнээбэт-хамсаабат, бэйэтин кыанар уонна охсубут отун хотуур тууратыгар баһыллан охсорорун мэһэйдиирин суох оҥорор.

Г. КОКОРЕВ,
пенсионер.

ИСТОРИЯ СЭРЭТЭР

Испания сиригэр гражданскай сэрии уота туртубут күнүттэн лоп курдук 50 сыл ааста. Ханна баҕарар сэрии — трагедия, оттон гражданскай — икки төгүл трагедия. Өстөөх таһыттан саба түстаҕына, бүтүн дойду көмүскэлигэр аҕалар, уолаттар, быраattыылар туруналлар. Үксүгэр охсуһуу аһара ырахан, ыйаһы сыанага ураты күндү буолар. Ол эрээри норуот биир сомоҕо буолар, бэйэтин өстөөҕөр атын дойдуттан киирбит талабырдьыттары көрөр, биирдэ сомоҕолоһуутуттан уонна тэрээһиниттэн саҥа күүһү сомсор.

Гражданскай сэрии — атын дьыала. Биир куораттан эбэтэр сэлиэнньэ олорооччулар, биир ийэ тылынан саҥарааччылар, бэл, чугас аймахтыылар фронт араас линияларыгар араахсан утарыта тураллар. Бииргэ төрөөбүттэр утарыта турар лааҕырдарга сэрии, хэбэн бэйэ бэйэлэрин өлөрсөллөр. Итинтэн улахан трагедия баар буолуон этэр күчүмэҕэй.

Билиҥҥи дойдубутугар гражданскай сэрии төһөлөөх ыар бэрэбиэркэлээһинэ буолбутун историяттан билэбит. Улуу Октябрьскай социалистическай революция суобуҕун ыллахха хаан тохтуута суох оҥоһуллубута. Ол эрээри суулларыллыбыт баттааччылар уон түөрт империалистическай государстволар правительстволарын кыттыыларынан советскай былааһы утары гражданскай сэриини төлө тардыбыттара. Үрүҥ гвардия өрө тураачыларын уонна тас интервенннэр... хамсабыттара... ...(лары)тыгар бы...

Үһүс ыгарын аҕараа өттүгэр Испанияҕа буолбут быһыы атын этэ. Германия уонна Италия кэмэлэрүнэн фашистскай өрө тураачыларынан төлө тардыллыбыт гражданскай сэрии итти дойду норуотун көҥүлүн быһыыта уонна уһун түөрт уон сыл устата кинини кулут буоларга күһэйбитэ.

Сокуоннай правительство өттүгэр Испания рабочайдарын уонна бааһынайдарын кытта бииргэ биэс уон түөрт государстволартан отут тыһыынча добровольцтар, ол иһигэр үс тыһыынча советскай дьон, охсуспуттара. Ол эрээри өрө тураачылар күүс өттүнэн баһыйаллара. Кинилэр өттүлэригэр Франко баһылыктаах реакционнай генераллар хамаандалыыр регулярнай армиялара бүттүүнэ көрөтө баара. Фашистскай Италия 150 тыһыынча саллааттара уонна офицердара, элбэх тыһыынча гитлеровецтар кинилэр дьин этилэр. Чуолаан, германскай фашистар өрө тураачыларынан төгүрүтүллэн олорор Мадрид ытыалаабыттара, Альмерияҕа уонна Испания атын портовой куораттарыгар охсууну оҥорбуттара, Герникэ куоратын (кэлин, аан дойду иккис сэриитигэр Францияҕа, Орадурга, Чехословакияҕа Лидицаны, Советскай Союзка сүүһүнэн нэһилиэньэлээх пууннары курдук) сир сирэйиттэн сотпуттара.

Тематыгар бэсиэдэ

Аан дойду иккис сэриитэ бүппүтүн кэннэ Гитлер уонна Муссолини оннуларыгар Франкоҕа Америка Холбоһуктаах Штаттарын салайааччылара көмөҕө кэлбиттэрэ. Кинилэр испанскай фашистар былааска хааллыыларыгар кыаҕы биэрбиттэрэ, ол оннугар Испания территориятыгар байыаннай базалары ылбыттара. Ол эрээри өссө Франко тыыннааҕар ити тойонохтоммут. кэлин кини өлбүтүн кэннэ уонтан тахса сыл аҕарда өттүгэр, баар чахчыга кубулуйбут уларыйыылары мэһэйдэһэр күүстэрэ суох буолбута.

Испания үлэһэн ситиллээччилэрэ иэдьи антифашистскай лааҕырга баар этилэр уонна диктатураны утары аһаҕастык туруунарга тоҕоостоох түгэни эрэ күүтэллэрэ. Фашизмы утары охсуһуу норуот бүттүүнэ абааһы көрөр диктатуратын эдэнитэйин тоҕо тэбэр күүс буола улаатан испитэ. Франко уонна кини хос мооньоохторо төгүрүтүллүбүт кирисэ быэкэ олорор курдук саамалыттара.

Ол эрээри 1936—1939 сыллардааҕы гражданскай сэрии ыарыы көрсүбүт испанскай демократтар ...... бааргыа хатыланыан баҕарбатахтара. Кинилэр норуокка көҥүлү саҥа хаан тохтуута суох төннөрөргө күүһү түмүүттэрэ, Хаһан эрэ Франко знамята аннынан хаамсыбыт дьон үгүстэрэ диктатура сылларыгар фашизмтан кыһыр хайыспыттара дьылааны чаччаллита. Кинилэр диктатура испанецтар баһыйар үгүстэригэр сорсон-кугтан, эрэйтэн атыны аҕалбатыгар итэҕэйэн баран алларааттан өйөбүлэ тирэҕирэн франкизмы уөнэтэн суулларыыны бөлөмнөөбүттэрэ.

Кырдьаҕас диктатор өлбүтүн кэннэ сотору буолаат, правительствоны франкистар партияларын тойон генеральнай секретара Адольфо Суарес салайбыта. Кэлин мииннин кытта бэсиэдэлэһэригэр кини ити партияны салайарга сөбүлэһэригэр дойдуну демократизацияланыыны хайдах ыытар туһунан толкуйдаабытын эппитэ. А. Суарес быһаарыыларын правительство саҥа баһылыгынан Хуан Карлос хоруолунан бигэргэммиттэрэ. Түмүгэр эһэлээх суолунан уларыйыылары киллэрии кыаллыбыта. Бүгүн дойдуга араас партиялар аһаҕастык үлэлииллэр, урукку политическай хаайыылаахтар бары көҥүлгэ таҕыстылар, правительство бүттүүн куоластааһынынан талыллар парламеҥҥа бас бэринэр, 1982 сыллаахтан былааска Испания социалистическай рабочай партията баар.

Ити барыта бүгүҥҥү Испанияҕа проблемалар суох буолбуттарын туһунан этэр буолбатах. Проблемалар элбэхтэр, кинилэртэн сорохторо олус сытыылар. Ол да гынар испанецтар сэрэхтэн кинн туттуохтарын сөп; гражданскай сэрии саҕаламмыта биэс уон сыл ааспытын кэннэ кинилэр бэйэлэрин долгутар проблемалары кыргыһыы хонуутугар буолбакка, быыбардааччы куолаһа винтовка ытарынааҕар улахан суолталаах ылар политическай охсуһуутугар быһаараллар.

А. КРАСИКОВ.
(ССТА).
Мадрид — Москва.

БЭРТЭЭХЭЙ РАДИСТ

Чурапчытааҕы авиапорт бастыҥ үлэһитэ П. П. Федулов радист идэтин таларыбыттан үһүс уонча сыл ааста. Бу күннэргэ кинилэ үөрүүлээх быһыыгы ыйыгы «Үлэ ветерана» медалы туттардылар. Петр Петрович идэтин этэргэ дылы, биэс тарбаҕын курдук билэр, баһылаабыт кини 1 кылаастаах радист. Кини Чурапчыга кэлбитэ номнуо 17 сыл буолла. Ол иннинэ Ньурбатааҕы авиапредприятиеҕа үлэлээбитэ, опыттаах радистар кэмэлэрүнэн элбэҕи билбитэ-көрбүтэ.

Петр Петрович билигин бэйэтэ эдэрдэргэ наставниктыыр. Холобур, кини быһаччы көмөтүнэн Александра Афанасьева үтүө кэм радист буола үүнэн эрэр.

Снимокка: П. П. Федулов.

● Доруобуйа мунньуга ●

ОҔО УОННА АРЫГЫ

Олохсо саҥа үктэнэн эрэр 18—19 саастаах эдэр дьон, бэл, оскуола үөрэнээччилэрэ арыгыны иһиилэрин, ардыгар арыгылаан баран буруйу оҥоруулары чахчылара биһиги да оройуоҥҥа суох буолбатахтар. Оҕо түктэри суолга үктэниитин иннин улахан мөлтөх бүтүүгэр, атын мөлтөх ниэрилээх оҕо сабыдыала дылгар, о.д.а. көрдүүбүт. Оттон статистика атыны этэр.

Күлүгэнниэйиини уонна буруйу оҥорооччулар 90-ча бырыһыаннара олохторугар табыллыбатах ыалларга уонна кинилэр ыччаттарыгар тиксэр. Арыгыны иһэр көргөнниилэр оҕолоруун 90 бырыһыаннара өй-санаа уонсай сайдыыта өттүнэн ситиэтэх буолаллар. Кинилэр атын оҕолордооҕор түргэнник сылайаллар, бол ҕомтолоро мөлтөх, толкуйдууллара быһаан. Оҕолор психическэй ыарыыларын 36—45 бырыһыаннара арыгыһыт төрөппүттэриттэн бэриллэр. Ити доруобуйа өттүгэн ыллахха. Оттон арыгы оҕо моральнай сайдыытыгар охсоро итинтэн эмиэ кырата суох. Ити өттүнэн эмсэҕэлээбит оҕо оһуомньу, эбэс, ордук санаһымтыа сымыйачча, сүрэҕэ суох буолар.

Ити барыта дьиэ иһинээҕи быһыытан-майгыттан саҕаланарын үгүстэр өйдөөбүттэр. Элбэх төрөппүттэр иһиэххэ сөп; биһиги атыттар курдук испэппит, үөрүүнү-көтүүнү хайаан даҕаны бэлиэтиэхпит суоҕай, оннук да оҕоҕо үрүүмкэ биэрбэппит, о.д.а. этэннээх хабаан аах этиилэри. Ол үксүгэр төрөппүттэр оҕолорун быһыытын-майгытын билбиттэриттэн тэрээх. Холобур, бастаан төрөппүттэргэ, онтон оҕолорго толорторуллубут анкеталартан көрдөххө, оҕолор үгүстэрэ арыгыны кини туһунан аан бастаан дьиэ-кэргэнтэн билбиттэр. Оҕолоро хаһыы-уга «аһыы ууну» амсайбытын истэн сөбүлээбүт төрөппүттэр да аҕыйаҕа суохтара. Киһи дойҕэр баар бу оҕолор арыгыны иһиилэрин эбэс санааны аһаҕастык этэргэ кэмэлэөрүнэн эгии быһаара сатаабыттара. Бу оҕолор арыгы киһи доруобуйатыгар улахан, ыар содуллааҕын туһунан билбэттэр, эбэтэр истэр-билэр эрээрилэр ону ыллымматтар, итэҕэйбэттэр. Итинник өй-санаа иитиэхтэнэр сирэ эмиэ, хомойуох иһин, дьиэ-кэргэн. Оҕо кэтэрэҕата иһэрин көрө-билэ сылдьар. Кини көрөрүгэр кинилэр туохтарыгар да оҕустарбатах, сөптөөх сайдыылаах, бэртээхэй доруобуйалаах дьон. Арыгы стадияларынан дьайарын, өй-санаа, характер уларыйыытыгар сабыдыаллыырын, бэл, арыгыттан эмсэҕэлээбит бэйэтэ кэбэҕэстик билиэ охсубат буолбутун кэннэ оҕо ону хантан өйдүөҕэй?

Төрөппүт сэһэтин кэлэр кэскилин туһунан толкуйдуур буоллаҕына, арыгыны иһэртэн букатын аккаастаныахтаах, Ас, арыгы, ыалдьыт ымсах быһыы, дэлэгэй дууһа-лаах буолуу кэстүүтэ буолбатаҕын өйдүөххэ. Төрөппүттэр хайдах таҥнаналлара, туора дьоннуун кэпсэтэллэрэ, хомоймоллоро, бэл, хаһыаты ааҕаллара — барыта кинтэр суолталааҕын туһунан А. С. Макаренко бэргэнник бэлиэтээн турар. Улахан дьону үтүктүү психологическай механизма оҕолорго дьайар күүһэ ураты улахан. Эдэрдэрэ оҕолор көрсүспүт үөрүүлэрин оттуол хотоһорунан аһы тардан баллыталыыллара, уолаттар быыылыкаҕа «бырахсыылара», о.д.а. барыта улахан дьонтон, төрөппүттэргэн бэриллибиттэрин мэлдьэһэр табыллыбат.

Арыгылааһыны букатыннаахтык суох оҥорор, ээр туһунан уураары хэһиэһиниэлэктик олохсо кииллэригэ төрөппүт ылар оруола олус улахан. Ол эппиэтинэһи кинилэр өйдүүллэрэ наадалаах.

В. ФИЛАТОВА,
психиатр-врач.

АЙЫЛҔА СЭДЭХ КӨСТҮҮЛЭРЭ

БАСТАКЫ ТҮБЭЛТЭ

Бэс ыйын 26 күнэ, Арҕааттан хараҥа былыт бүрүйэн кэлбитэ, үстүүн тэнийэн киирэн барбыта. Этиҥ этэн лүһүгүрээпитэ, чаҕылҕан депсийбитэ, күүстээх силлиэ түспүтэ. Ардах түһэн күрүлээпитэ, этиҥ этэрэ, чаҕылҕан чаҕылыһара, силлиэ дапсыйара уурайбатаҕа. Бөһүөлэк үрдүнэн электро-уоту ааһаарарга тииийбиттэрэ.

Бу кэмҥэ Карл Маркс уулуссаҕа олорор И. И. Саввиинаах дьиэлэригэр чаҕылҕан киирэр тыаһа уус боҕо буолар, электропровод умайан киирэн барар. Көрүөх бэтэрээ өттүнэ дьиэ түөрт түннүгүн тас араамаларын сиргэ билэр тыастара иһиллэр. Түннүк таһа кырылыыр. Холуодаҕа симиллибит муох уонна хаптаһын төлүтэ ыстаналлар. Дьиэ биир муннуга хамнаан ылаатын кытта, дьиэ үрүт хаптаһыннара түүрэ тарпыт курдук түҥ-таҥ бараллар. Холодильник, оһоҕос телевизор, сервантга баар иһит-хомуос алдьаналлар. Дьиэ эстиэнэтэ түллэн хабырыттар. Дьолго, иннигэ оҕолоох дьахтар баара тыыннаах ордубуттара үөрүү буолла.

Күүстээх чаҕылҕан дьиэ кини түннүгүнэн тахсан барыытыгар кэлэҕэ олорор ыаллар уһаайбаларыгар баар харыйаны тордуттэн хайы сааһыт.

Ити барыта, кэпсээтэххэ уһун курдугун иһин, чыпчылыйыах түгэнэ эрэ этэ.

Д. НОЕВ.

ИККИС ТҮБЭЛТЭ

От ыйын 10 күнэ. Эмискэ илинтэн хараҥа былыт тахсыбыта. Этиҥ этэрэ, чаҕылҕан чаҕылыйара. Ардах түһэр буоллаа дэспит дьолу чыычаах сымыытынааҕар улахан тобурах түһэн сойутар. Ол быһыгар эмиэ да ардахтаах курдук. Сир үрдэ хаар түспүтүгүү, тобурахтан туртайбыта. Дэриэбинэ уулуссалара сааскы уулуу сүүрүгүрдүбүттэрэ.

Тобурах улахан силлиэ доҕуһуоллааҕа. Хаармуус тобурахтар сорох ыаллар түннүктэрин тааһын дьөлүтэ түстүлэр. Күүстээх тыал «Юбилейнай» ферма кырыыһатын хастыы тардан ылан, сиргэ элиттэ. Бэс Күбээйигэ бэрт үчүгэйдик үүнэн эрэр бурдук бааһынатын ыьымсы түстэ. Харыйа, тиит тэтиҥ сэбирдэхтэрин тоҕу сүйдээтэ.

Ити, надээннээх тобурах Болугур отделениетын территориятын быдьтык хапта, бурдукка, халлыыстаҕа улахан хоромньуну аҕалла.

Билиҥҥи урукку өттүгэр айылҕа маннык хабыс сыһыаннын билбэтэх көрсүбэтэх дьон улахаммык соһуйдубут.

Учуонайдар айылҕа бу көстүүлэрин быһаарсан биэрэллэригэр наадыйабыт. Ити бастаны түбэлтэни биһиги шаровай молнияҕа (чаҕылҕаҥҥа) маарыҥнатабыт. Биһиэхэ буолбут айылҕа бу «дьээбэлэринэн» интэриэһиирпит дуо?

Г. ПОПОВ.

ЭРЭЙДЭЭХ СУОЛ-ИИС

«Чурапчы» совхоз кэнники сылларга территориятын ис суолун оҥоһуутугар, сүнньүнэн ыллахха, үлэни балачча ыытта. Ити уматыгы кэмчилээйингэ, техника үйэтин уһатыыга көмөлөөрө чахчы. Ол эрээри производственнай суолталаах учаастактарга, холобурга ыллахха, Чурапчы — Дьаарылла баараҕа уонча километрдаах суолугар сырыы-айан быстар бытаан. Ардахха техника хаайык да көрүгэ хаампат. Маннык суолга ордук үүтү таһааччылар эрэйдэнэллэр, үүт табаарына туһэр. Ити эмиэ совхоз экономикатыгар охсоро чуолкай.

Совхоз салалтата бу суолу хонтуруолга ылан оҥорторуугар уолдьаспыт.

Е. МАКАРОВ.
Чурапчы сэл.

Редактор Н. Е. МАКАРОВ.

Олоҕу-дьаһаҕы хааччыйыы производственнай управлениета бастайаанный үлэлэргэ охранниктарга, уборщицаҕа, болуотунньукка, атах таҥаһын оҥорор уонна өрөмүөннүүр маастардарга, истанньэгиэргэ наадыйар. Үлэҕэ кииринэхтэрин баҕалаахтар кэлэн кэпсэтэллэригэр.
Администрация.

БИҺИГИ ААДЫРЫСПЫТ: почтовай индекс 678700. Чурапчы с. Карл Маркс уул. 12. ТЕЛЕФОННАРБЫТ: редактор—21-332, отделлар—21-265, уопсай—21-505.

«Саҥа олох» («Новая жизнь») — орган Чурапчинского райкома КПСС и районного Совета народных депутатов Якутской АССР.

Индекс 54907. Газета выходит по вторникам, четвергам и субботам на якутском языке. Объем 1 печ. лист. ЧУРАПЧИНСКАЯ РАЙОННАЯ ТИПОГРАФИЯ. с. Чурапча. ул. Карла Маркса 26 «а». Тираж 3897 экз.
ЗАКАЗ 86.